

Nr 253.

Av herr **Kronluud**, *om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av arbete i det fria för tvångsarbetsfångar och straffångar.*

Vid 1901 års riksdag väckte undertecknad en motion, vari bland annat hemställdes om en utredning, huruvida och under vilka villkor arbetet ute i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed sammanhängande sysselsättningar måtte kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare antingen såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen eller ock såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar mot slutet av frihetsstraffet. I motiveringen till min motion påpekade jag, hurusom man såväl i Danmark som i Tyskland då redan slagit in på en dylik väg och därmed syntes hava nått ganska lyckliga resultat. Själv hade jag på flera ställen i Tyskland och även i Danmark tagit kännedom om dylikt fångarbete och vid samtal med fångvårdsintresserade på ort och ställe erfarit mycket goda lovord om resultaten. Jag påpekade dessutom i min motion att ett arbete i det fria särskilt jordbruksarbete enligt mitt förmenande vore särdeles lämpligt för att bevara och utveckla fångens fysiska kraft, verka lyftande och förbättrande för sinnet samt göra honom bättre beredd att efter fängelsetidens slut kunna på allvar upptaga kampen för tillvaron och en ärlig existens, under det att tillämpningen av ett långvarigt cellstraff hade en både andligt och kroppsligt förslöande inverkan på fången, särskilt på den vid kroppsarbete i det fria vana fången. Målet för straffet bör väl i främsta rummet vara att söka återupprätta en vilseförd människa och dana honom till en samhällsnyttig individ.

I ett med anledning av motionen avgivet utlåtande avstyrkte fångvårdsstyrelsen framställningen under framhållande av flere skäl som

Bihang till riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 118 häft. (Nr 253.) 1

talade mot densamma. Fångvårdsstyrelsen ansåg en reform i denna riktning medföra stora kostnader för statsverket och svårighet att övervaka fångarne. Vidare kunde gemensamhetsarbetet i det fria menligt inverka på fångens moraliska tillstånd och låte sig svårligen förena med det straffhot som vid all straffverkställighet borde med tillräcklig tydlighet kunna iakttagas och göra sig gällande. Hela det inom vårt land så småningom i allt högre grad tillämpade cellsystemet, som avsåge, att förekomma de förut så olyckliga följderna av gemensamhetssystemet, kunde genom en dylik anordning vedervägas och påpekade i samband därmed fångvårdsstyrelsen i vilken hög grad återfallsprocenten minskats efter cellsystemets genomförande. Slutligen framhöll styrelsen beträffande förhållandena i Tyskland, särskilt Preussen, att just bristen på tillräckligt antal celler tvingat den preussiska fångvården att använda ute-arbetsystemet och åberopade därvid ett uttalande av den preussiska fångvårdens främste man, doktor Krohne, vilken i ett arbete, utgivet 1889, uttalat sig i frågan, men därvid huvudsakligen vänt sig emot den flerstädes använda metoden att överlåta fångar för arbete åt privata arbetsgivare, vilket han ansåg förkastligt.

Närmast med anledning av detta utlåtande och vederbörande utskotts avstyrkande avslogs motionen i andra kammaren, ehuru dock sympati för densamma uttalades från flere håll, bland annat av herrar Zetterstrand och Branting.

Den tid som förflutit sedan motionen sålunda avlivades har emellertid visat att det långvariga enrumsstraffet eller cellsystemet ingalunda vore det uteslutande idealiska straffsystemet som dess förkämpar särskilt inom den svenska fångvården ansett. Erfarenheten påvisade de stora vådor cellstraffet i allt för stor utsträckning ofta innebure för fångarne. Det gjorde fångarne kraftlösa och likgiltiga för både arbete och annat samt drev fram hemliga laster i en förfärande grad. Redan då jag framlade motionen hade jag införskaffat mig yttrande från en hel del fångvårdsmän och fängelsepräster, vilkas uttalande gått i samma riktning.

Och det är säkerligen icke av brist på cellutrymme man flerstädes börjat finna det ändamålsenligt att mildra cellstraffet och ersätta det-samma med friluftsbete. Sålunda har man i Italien, Ungern, Österrike, Belgien, Holland och såsom jag förut framhållit Tyskland och Danmark börjat i stigande omfattning upptaga användning av fångar för friluftsbeten, särskilt på jordbruksområdet och detta är även förhållandet i vårt grannland Norge.

I Preussen användas straffångar till uppodling och utdikning av mossmarker, till skogsplantering och åstadkommande av strandvegetation å flygsandsfält; särskilt har man inriktat verksamheten på nyodlingsarbete för egnahemsrörelsen.

Preussiska fångvården har sålunda planerat att genom fångvårdsarbete tillskapa 800 egnahem på de öde mossarna i norra och västra Tyskland. Det märkliga är härvid, att den man som fångvårdsstyrelsen 1901 åberopade såsom en auktoritet gentemot fångars användning för jordbruksarbete, nämligen preussiska fångvårdschefen, doktor Krohne, år 1911 med entusiasm uttalat sig om lämpligheten av jordbruksarbete för fångar vid en debatt i frågan i Berlin den 9 februari 1911. Därvid yttrade doktor Krohne att man inom hela Europa borde så småningom övergå till dylika utarbeten och använda ej blott såsom nu sker i Preussen bättre tukthus- och fängelsefångar samt tvångsarbetare utan även återfallsförbrytare, psykiskt mindrevärdiga samt arbetsovilliga, och påvisade i samband därmed att dessa tankar sannolikt komme att i en snar framtid realiseras i en stor omfattning under erinran om föreliggande strafflagar eller strafflagsförslag från Tyskland, Norge, England, Schweiz, Österrike, Belgien och Japan. Vidare yttrade han: »Vad skola vi göra med dessa element? Att inspärta dem för hela strafftiden, att bygga nya tvångsarbetsanstalter och fängelser med den stora apparat som dit hör, skulle i alltför hög grad belasta våra finanser, men även om denna belastning kunde bäras av staten, även om man antog att de därför använda omkostnaderna kunde betalas, så skulle dock framför allt det ändamål förfelas, som vore förbundet med en längre frihetsförlust. Detta ändamål skulle vara att sörja för att dessa osociala element framför allt lärde sig att utföra ett redligt arbete, att vänja dem vid detta arbete och föra dem därhän att deras förslöade och fördärvade kroppskrafter åter ståsättas och de återfå den livsenergi som de måste äga för att kunna hålla sig upprätta i ett ordnat socialt liv. Härvid erbjuder sig med oavvislig nödvändighet att de användas till jordbruksarbete.» Detta uttalande lämnar intet övrigt i fråga om tydlighet och det kommer från den person som ägnat hela sitt liv åt genomförandet av enrumsstraffet. Jordbrukare, statsmän, filantroper, såsom den bekante pastor von Bodelschwingh, som voro närvarande, instämde och bragte Krohne i form av ovationer sitt erkännande för vad han uträttat i fråga om fångars användande till utarbeten.

Jämväl i Norge har man sedan 1904 använt fångar i friluftsbete till en början att plantera skog, gräva och anlägga vägar och sedermera

efter det norska staten 1908 inköpt en stor areal mossmark använt fångar till att utdika och uppodla dessa marker. Tillvägagångssättet har i allmänhet vid anordnandet av jordbruksarbetet varit det, att man uppfört å de för ändamålet avsedda mossmarkerna bostadshus för mindre avdelningar av fångar jämte nödig bevakning och där under den tjänliga årstiden sysselsatt fångarna med sådant arbete.

I skrivelse från bestyrelsen för Trondhjems hjelpefængsel till mig den 31 dec. 1912 — uttalar sig densamma såsom sin åsikt, att det vore ändamålsenligt och gagneligt för många av dem, som fylla fångelserna, om det kunde tillåtas dem att användas till jordbruksarbete under sommaren, dock att man bör vara ytterst varsam vid användningen av fångar till utarbete och blott välja dem som man särskilt anser lämpade till det friare liv, som detta arbete innebär. Särskilt borde fångar, som äro vana vid kroppsarbete utväljas till jordbruksarbetare, folk av den bildade klassen borde även med fördel kunna användas, när de äro praktiskt anlagda. Såsom ett slutomdöme uttalas, att arbetet har ett mycket gagneligt inflytande på fångarna i sin helhet och att bestyrelsen sätter mycket stort värde på detsamma, särskilt såsom en belöning för gott uppförande. I fråga om kostnaderna uttalar sig bestyrelsen och uppger att utgifterna för kosten nog bleve större därigenom att det tyngre arbetet krävde rikligare och bättre sådan, men att denna ökade utgift rikligt uppvägs av det mera produktiva arbetet. Det torde böra nämnas att norska strafflagen bestämmer att straff under 2 år skall avtjänas i enrum och likaså av längre straff de första 6 månaderna intill 2 år samt om det synes tillrådligt utöver denna tid intill 4 år.

I Sverige synes även tanken på jordbruksarbetets användning i fångvårdens tjänst så småningom tränga sig fram. Sålunda har Svartsjö tvångsarbetsanstalt anordnat dylikt arbete i rätt stor utsträckning och fångvårdsstyrelsen har nyligen föreslagit att ett större straffängelse skulle förläggas på landsbygden med tillfälle till jordbruksarbete å däromkring belägen mark.

Skall emellertid jordbruksarbetet inom fångvården komma till en vidsträcktare användning torde nog få anses otillräckligt att binda detta arbete vid straffängelsernas eget område eller däromkring belägen mark, ty i sådant fall lär man väl i många årtionden ännu få vänta på ett tillgodogörande i någon vidsträcktare grad av jordbruksarbetet för fångar. Av sådana hava vi tvänne särskilda kategorier, som var för sig torde kräva särskilda anordningar. Först och främst de till längre frihetsstraff dömda personer, vilka nu få avtjäna straffet i enrum ända

till 3 år. Allt mer och mer gör sig den åsikten gällande att detta långa enrummsstraff bör med hänsyn till fångens fysiska hälsa och psykiska tillstånd väsentligen förkortas. Bland dylika fångar finnes naturligtvis en hel mängd, vilka även om enrummsstraffet förkortades, dock icke vore skickade för den mildare och friare straffform, som utarbetet innebär, exempelvis fångar, vars sinnesart och brott utgör ett kriterium på deras samhällsvådighet. Man får ju taga i betraktande svårigheten med fångarnes bevakning och den större lättheten för dessa att rymma som förefinnes vid dylikt arbete. Vidare finnes helt naturligt en hel del vars kropps-konstitution och hela läggning icke lämpar sig för sådant arbete. Jordbruksarbetet bör enligt mitt förmenande för längre tids straffångar endast användas i fråga om sådana fångar, som gjort sig kända för ett pålitligt och gott uppförande och av vars sinnesbeskaffenhet man kan sluta att ett dylikt arbete skulle tjäna till att såväl fysiskt som moraliskt förbättra dessa och förbereda dem till möjligheten av ett ärligt arbete efter deras frigivning. Men dessutom har man en mycket stor kategori fångar, rörande vilka man skulle kunna ifrågasätta, huruvida ett arbete i det fria särskilt jordbruksarbete icke skulle kunna vara en särdeles lämplig straffform. Jag tänker därvid på det stora antal bötesfångar som finnes i vårt land. I närmare 16,000 fall, därav ett stort antal fylleriförseelser, hava under de senare åren böter årligen ådömts och ett tämligen stort antal av dessa bötesstraff har sedermera förvandlats till kortvariga fängelsestraff. Att dylika kortvariga fängelsestraff är en alldeles förfelad straffform torde man nog vara tämligen ense om, liksom att dessa straff böra på något annat sätt uttagas eller eventuellt förlängas. I likhet med vad en framstående fångvårdsman, slottspastor A. Wirén, i ett offentligt föredrag uttalat, anser jag, att jordbruksarbetet eller i allmänhet arbetet i det fria vore en alldeles särskilt lämplig straffform för dessa i all synnerhet för fyllerister.

Rörande sättet för anordningen av jordbruksarbetet torde man ju lämpligen kunna följa exemplet från flertalet andra länder, exempelvis Tyskland, Norge och Danmark. Staten utser lämpliga områden, som med fördel kunna användas till uppodling eller också till utdikning för erhållande av skogbärande mark eller större kalmarker för skogsplantering. Marker lämpliga för utdikning, uppodling, beredande av skogbärande mark eller skogsplantering hava vi i oändliga vidder, vi behöva blott tänka på Norrland. Av Väster- och Norrbottens 15,5 millioner hektar mark är endast 2,7 proc. odlad, av Södra Norrlands 8,9 millioner hektar mark är endast 4,7 proc. odlad jord eller naturlig äng. Även i mellersta och

södra Sverige finnes stora arealer försumpad skogsmark, myrmarker och kalmarker. De stora straffängelserna i landet borde bliva centralpunkter, varifrån smärre kolonier fångar utsändes under bevakning och inlogerades i särskilt uppförda enklare bostadshus, vilka sedermera därest ändamålet vore ett nyodlingsarbete för egnahemsändamål nog sedermera helt eller delvis skulle kunna övertagas för egnahemsverksamheten. Att därvid bötesfångarne borde strängt särskiljas från övriga fångar och anvisas särskilda platser är ju helt naturligt.

De områden, som för sådant ändamål valdes borde i allmänhet ligga tämligen avskilt från mera befolkade trakter.

Svenska mosskulturföreningen har såsom bekant påpekat lämpliga trakter och lämplig mark för ändamålet.

Att många invändningar ännu skola framställas mot jordbruksarbetets användning i något vidsträcktare omfång inom vår svenska fångvård torde vara helt naturligt, men visst är att för en reform i detta avseende tala så många både penitentiära, sociala och nationalekonomiska skäl att man icke bör låta invändningarne förhindra en grundligare undersökning av frågan ur alla dessa synpunkter. Om man vid exempelvis fångars användning till nyodlingsarbeten för egnahemsrörelsen skulle kunna ställa i utsikt att en välartad arbetsam och duktig man kunde få förhoppning om att efter strafftidens utgång en gång bliva innehavare av ett av dessa hem, för vars iståndsättande han förut arbetat skulle helt visst denna utsikt för mången fånge verka i hög grad uppryckande. En bestämd fordran måste naturligtvis uppställas därom, att fångarbetet av denna art ej får konkurrera med de fria arbetarnas.

Anledningen varför jag ansett mig böra nu återkomma med min år 1901 väckta motion är, att vår strafflag för närvarande befinner sig under omarbetning och att detta arbete helt naturligt kommer att öva ett stort inflytande på utvecklingen av vårt fångvårdsväsen. Vid sådant förhållande ligger det nära till hands att jämväl föra fram tanken på en reform i den av mig åsyftade riktning, särskilt som densamma kräver icke allenast en väsentlig förändring i vårt fångvårdsväsen utan även i vår nuvarande strafflag.

Med anledning av vad jag sålunda anfört vågar jag vördsamt hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t i samband med utarbetande av en ny strafflag eller eljest täcktes taga i över-

vägande och låta utreda, huruvida och under vilka villkor arbete i det fria, särskilt jordbruksarbete och därmed samhörande sysselsättningar må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare ej mindre såsom en i strafflagstiftningen upptagen övergångsform till slutliga frigivningen än även såsom en lämplig sysselsättning för vissa slag av straffångar och därefter vidtaga de åtgärder som en sådan utredning till äventyrs kan giva vid handen.

Stockholm den 17 januari 1914.

G. Kronlund.

I motionens syfte instämmer

Ulrik Leander.
